

HUUMEET JA HYVINVOINTIVALTIOLLISEN KEHYKSEN MUUTOS LEHTIEN PÄÄKIRJOITUKSISSA

JOHDANTO

Suomen huumeilanteessa tapahtui 1990-luvulla merkittäviä muutoksia. Huumeiden käyttö lisääntyi voimakkaasti ja markkinoille tuli koko joukko uusia aineita. Aineiden saatavuus helpotui ja huumeiden tarjonta sai aikaisempaa organisoidumman luonteen. Samalla muuttuivat huumeekysymyksen yhteiskunnalliset mittasuhteet. Erilaiset huumehaitat, kuten sairastavuus, tartuntataudit, kuolemantapaukset ja rikollisuus, moninkertaistuivat. Kehitys pakotti erilaiset yhteiskunnalliset toimijat huumeongelman ja sen torjuntakeinojen uudelleenarviointiin, joka perusteellisuudessaan on verrattavissa 1960-luvun lopun murroskauteen. (Hakkarainen & Tigerstedt 2002.)

1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa tapahtunutta huumeiden käytön leviämistä ja huumeepolitiikan muotoutumista on tutkittu verraten runsaasti ja tämän murroksen paikka laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa tunnetaan hyvin. 1990-luvun osalta tilanne on toinen. Pääasialliset käytössä, käyttötavoissa ja käytön seurauksissa tapahtuneet muutostrendit aletaan kylä jo tunnistaa, mutta huumeekysymyksen yhteiskunnallisissa jäsentämistavoissa ja huumeepolitiikan uudelleenmuotoilussa tapahtuneita muutoksia on käsitelty vähän. Mitä 1990-luvun huumeepolitiikassa oikein muuttui? Tässä artikkelissa kysymystä lähestytään yhden rajatun aineiston, sanomalehtien pääkirjoitusten, kautta. Tulemme vertailemaan sanomalehtien pääkirjoituksissa esiintyvää huumeongelman ja huumeepolitiikan jäsentämistä ja määrittelyä kolmella ajanjaksolla, vuosina 1966–1971, 1972–1985 ja 1993–2000. 1990-luvun kirjoittelu vertautuu näin sekä 1960-luvun murroskauteen että sitä seuranneeseen selvästi vakaamman huumeilanteen ja -politiikan aikaan.

Joukkotiedotusvälineillä on tärkeä merkitys ri-

kollisuutta ja sosiaalisia ongelmia koskevassa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Suomalaisessa lehdistössä huumeet ovat olleet jatkuvan seurannan kohteena 1960-luvun puolivälistä alkaen. Lehdistö on paitsi raportoinut tapahtumista myös aktiivisesti virittänyt keskustelua. Huumeekysymyksen yhteiskunnallisen jäsentämisen tarkastelulle lehdistökirjoittelu tarjoaa siten tärkeää aineistoa. Suomalaisessa huumeitutkimuksessa on aikaisemmin tarkasteltu mm. lehdistökirjoittelun teemoja ja tietolähteiden valintaa, lehtien roolia ongelman määrittelyssä ja lehdistössä omaksuttuja puhetapoja ja diskursseja (esim. Hakkarainen 1992; Skretting & al. 1996; Rantanen 1997; Kaukonen & Halmeaho 1998; Piispa 2001; Simola 2001; Jaakkola 2002). Useimmiten aineisto on rajattu johonkin lyhyeen ajanjaksoon tai johonkin keskustelunaiheeseen. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on muutoksen tarkastelu ja asetelmana on siksi ajallinen vertailu. Muutosta peilaamme hyvinvointivaltiollisesta kehyksestä käsin.

Suomalaista hyvinvointivaltiota on luonnehdittu Gösta Esping-Andersenin tunnetun kolmi- jaon mukaan pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi erotuksena angloamerikkalaisesta tai manereurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Pohjoismaissa valtiolla on ollut suuri vastuu hyvinvoinnin tuottamisessa. Valtion vastuu kansalaisten hyvinvoinnista on ymmärretty laajasti. Julkisin varoin tuotettuja julkisia palveluja on kehitetty sosiaali- ja terveydenhuollon, työllisyyden, koulutuksen, asumisen ja vapaa-ajan alueille. Hyvinvointipalvelujärjestelmä on kehitetty pitämällä silmällä koko väestöä – ei pelkästään huonossa – ja sitä on leimannut ajatus yhteisvastuusta (Uusitalo 1993).

Suomessa hyvinvointivaltio kasvoi voimakkaasti erityisesti 1970- ja 1980-luvulla. Kun Yhdysvalloissa ja Englannissa hyvinvointivaltio kohosi kasvavaa julkista kritiikkiä ja institutionaalisia uudelleenjärjestelyjä jo 1970-luvun lopulla ja

1980-luvun alussa, Suomessa hyvinvointivaltion oikeutus kyseenalaistettiin vasta 1980- ja 1990-luvun taitteessa vetoamalla rahoituskriisiin, globaalin talouden ehtoihin ja uusliberalistisiin arvoihin (Kosonen 1997). Vaikka hyvinvointivaltion haastaminen jatkui julkisuudessa ja julkisella sektorilla koko 1990-luvun, hyvinvointivaltio ei hiipunut historiaan, vaan sen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen paikka muuttui.

Hyvinvointivaltiota voidaan yhtäältä lähestyä julkisen sektorin *organisatorisena järjestelmänä* ja tarkastella, millä tavoin se on kyennyt aktiivisella työmarkkinapolitiikalla, sosiaalilainsäädännöllä, progressiivisella verotuksella jne. lisäämään kansakunnan hyvinvointia. Toisaalta hyvinvointivaltio voidaan nähdä *poliittisena rationaaliteettinä* (Rose 1995, 26), konstruktiona, joka problematisoi sosiaaliset ongelmat erityisellä tavalla ymmärrettäviksi ja ohjaa niiden säätelyä. Lähestymme artikkelissa hyvinvointivaltiota tästä jälkimmäisestä näkökulmasta. Poliittisena rationaaliteettinä hyvinvointivaltiosta käydään jatkuvaa kamppailua (Kaukonen 2000, 21). Pääkirjoitukset ovat yksi keskeinen politiikanteon areena, jossa hyvinvointivaltion toiminta-alue ja tehtäväkenttä määritellään (ks. Alasuutari 1996).

Huumeita ei tavallisesti ole tarkasteltu hyvinvointivaltio politiikan kontekstissa. Mutta jos hyvinvointivaltio on syntynyt suojelemaan koko kansakunnan väestöä pahoinvoinnilta ja sosiaalisilta riskeiltä, on mielenkiintoista kysyä, kuinka huumeet on historiallisesti liitetty osaksi kansallista hyvinvointia ja millaisia siirtymiä huumeiden hyvinvointivaltiollisessa kehystämisessä on tapahtunut viimeksi kuluneiden 35 vuoden aikana. Jatkossa vastaamme näihin kysymyksiin analysoimalla, kuinka huumeitä käsitellään 1) valtion roolia suhteessa kansakunnan sekä ulkoisiin että sisäisiin huumeuhkiin, 2) valtion suhdetta huumeiden käyttäjiin, 3) valtion vastuuta huumehoitojärjestelmän kehittämisessä ja 4) asiantuntijoiden roolia huumeongelmien yhteiskunnallisissa säätelyssä. Ennen analyysiin siirtymistä esittelemme aineistomme ja analyysitapamme.

AINESTON KUVAUS JA LUKUTAPA

Tutkimusaineistomme koostuu kahdesta eri tavalla kerätystä osasta. Pääkirjoitukset vuosilta 1966–1985 on saatu Pekka Hakkaraisen (1992)

aikaisemman tutkimusprojektin yhteydessä Alkon kirjasto- ja tietopalvelun lehtileikekokoelmasta, joka on syntynyt yhtiön johtoa palvelevien päivittäisten lehdistökatsausten tai tutkijoiden pyytämien poimintojen tuloksena. Kokoelma ei ole systemaattisesti kaikkea huumekirjoittelua edustava, vaan pikemminkin harkinnanvarainen näyte siitä. Leikkeet on koottu useista lehdistä ja laajuutensa (yli 3 000 leikettä) puolesta kokoelman voidaan katsoa antavan varsin kattavan kuvan kirjoittelun keskeisimmistä teemoista. Pääkirjoituksia kokoelmasta löytyi kaikkiaan 158, joista 92 ajoittui vuosiin 1966–1971 ja 66 vuosiin 1972–1985. Vuosien 1993–2000 aineiston on koonnut vuorostaan Jukka Törrönen vuoden 2001 keväällä ja kesällä Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien, Aamulehden, Iltalehden ja Etelä-Saimaan sähköisistä arkistoista. Arkistohaut tuottivat kaiken kaikkiaan noin 200 huumeaininnon sisältävää pääkirjoitusta, joista 133:ssa huumeita käsiteltiin pääteemana (ks. Törrönen 2002).

Olemme jakaneet aineistomme kolmeen ajanjaksoon, vuosiin 1966–1971, 1972–1985 ja 1993–2000. Ajanjaksoista ensimmäinen edustaa aikaa, jolloin nykymuotoinen huumeiden käyttö levisi Suomeen ja huumeisiin jouduttiin ensimmäistä kertaa ottamaan meillä kantaa merkittävänä kansallisena kysymyksenä. Suomen ”ensimmäisen huumeaallon” ympärille syntyi laaja keskustelu, mikä näkyy siinäkin, että Alkon leikekokoelman pääkirjoituksista valtaosa ajoittuu tälle jaksolle. Kirjoittelu alkoi vaatimuksista kiinnittää huomiota muuttuneeseen tilanteeseen, ja sen luontevana päätepisteenä voidaan pitää vuotta 1971, jolloin eduskunta sai valmiiksi vuosia valmistellun huumeainelain. Tämän ajanjakson huumekeskusteluissa määriteltiin suomalaisen huume politiikan peruslinjat vuosiksi eteenpäin (Hakkarainen 1992). 1970-luvun alkuvuosien jälkeen huumeainelain käyttö kääntyi laskuun ja huume tilanne pysyi pitkään verraten stabiilina. Aineistomme toinen ajanjakso, vuodet 1972–1985, kuvastaakin huume kysymyksen jäsentämistä tilanteessa, johon ei sisälly suuria murroksia sen paremmin huume ongelmassa kuin sitä koskevissa politiikoissa. Huume politiikassa painopiste oli kriminaalipolitiikassa: poliisi puuttui omaksumansa tiukan lain tulkinnan mukaisesti pieniinkin rikkomuksiin. Kolmas ajanjakso, 1990-luvun kirjoittelu, kuvastaa jälleen uutta murrosaikaa, ”toista huumeaaltoa” (Partanen & Metso 1999). Huumeiden käytön ja erilaisten

huumehaittojen lisääntyminen 1990-luvulla joh-
ti huumeekysymyksen uudelleenmäärittelyyn ja
huumeepolitiikan keinojen uudelleenarviointi-
hin. Rikosoikeudellisen kontrollin ohella katset
kääntyivät mm. huumehoidon vahvistamiseen ja
erilaisiin haittoja vähentäviin toimiin (Huumaus-
ainestrategia..., 1997).

Ensimmäiseltä ajanjaksolta valitsimme tarkem-
paan erittelyyn 37, toiselta 25 ja kolmannelta 42
pääkirjoitusta. Valitsimme pääkirjoitukset lähi-
luettaviksi ottamalla huomioon pääkirjoitusten
määrän ja teemojen variaation eri ajanjaksoilla.
Karsinnan tuloksena pääkirjoituksia kertyi lähi-
luettaviksi kaiken kaikkiaan 104.

Lähiluvussa sovelsimme positioning- eli ase-
moimisteoriaa (Harré & van Langenhove 1999).
Teoriassa asemoimisesta voidaan analyttisesti
erottaa kolme aspektia: 1) käsiteltävän objektin eli
kohteen asemoiminen merkityskenttään, 2) koh-
teen asemoiminen toimintaohjelmien säätelyn
piiriin muokattavaksi ja 3) kohteen kiinnittyminen
erityisiin toimija- tai subjektiasemiin. Kysei-
set asemoimisprosessit piirtyvät voimakkaasti
esiin erityisesti silloin, kun totutut tavat ymmär-
tää kohde ja pitää kohdetta järjestyksen piirissä
kyseenalaistuvat, tulevat uhatuiksi tai menettävät
ajankohtaisuutensa.

Kohteen asemoiminen merkityskenttään tapah-
tuu jännitteitä tunnistamalla ja niitä koskevia luo-
kitteluja, vastakkainasetteluja tai kategorisoiteja
tekemällä. Koska huumeet ovat laittomia eivätkä
kuulu viralliseen tai arkiseen jokapäiväiseen kult-
tuuriin, ne jo lähtökohtaisesti ilmentävät olemas-
saolollaan epäjärjestystä eli ”asioita, jotka ovat
poissa paikoiltaan” (Hall 1999, 156). Kun huu-
meet pilkahtavat päivänvaloon, alkaa kuumeinen
merkitystaistelu siitä, millä tavoin huumeet uh-
kaavat kulttuuria tai kansakuntaa (jännite) ja mi-
ten ne voidaan kategorisoida ”normaalin” mo-
raali järjestyksen hallittaviksi.

Kun *kohdetta asemoidaan toimintaohjelmien
säätelyn piiriin*, siinä käsitellään seuraavanlaisia
asioita: kenen tulee toimia jännitteen (järjesty-
tyneen rikollisuuden, epäterveellisen elämänta-
van, rankaisukeskeisen järjestelmän) lieventämi-
seksi tai eliminoimiseksi, ja millaisella velvoit-
teella, millaisin keinoin ja millaista tulevaisuutta
varten toiminta tapahtuu. Tätä aspektia, jossa toi-
minnalle rakentuu ”ohjelma”, Rom Harré ja Luk
van Langenhove (1999) kutsuvat tarinalinjaksi
(storyline). Koska tässä artikkelissa näkökulmana
ovat hyvinvointivaltiollisen kehityksen muutokset

ja siirtymät huumeongelmien tunnistamisessa
lehtien pääkirjoituksissa, olemme kiinnostuneita
ennen kaikkea siitä, millaisia koko väestöön koh-
distuvia hyvinvointivaltiollisia toimintaohjelmia
ja säätelypyrkimyksiä lehdet konstruoivat huu-
meongelmien poistamiseksi.

Kohteen asemoiminen tietynlaisten toiminto-
jen kohteeksi suosii ja nostaa esiin erityisiä *toi-
mija- tai subjektiasemia*. Tämän aspektin analy-
ysin osalta voidaan kysyä, millaiseen positioon sää-
telyn kohdetta, kuten huumeiden käyttäjää, pää-
kirjoituksissa asemoidaan. Entä millaisiin posi-
tioihin kontrollin harjoittajia, kuten poliisia, lää-
käreitä, vanhempia jne., asemoidaan? Millaisia
ominaisuuksia, kykyjä ja orientaatioita heille pää-
kirjoituksissa kategorisoidaan? Edelleen keskeistä
on kysyä, millaisiin näkökulmiin yleisöä taivutel-
laan pääkirjoituksissa samastumaan (ks. Sulku-
nen & Törrönen 1997, 109–113). Näkökulman
tunnistaminen antaa viitteitä siitä, kenen subjek-
tiasemaa ja siihen liittyviä haluja, pyrkimyksiä ja
intressejä pääkirjoituksissa pyritään vahvistamaan
(kansakunnan, paikallisen kulttuurin, Euroopan
unionin, kansalaisen, suomalaisten, poliisin jne.)
ja kenen subjektiasemaa vastaavasti heikentämään
(rikollisten, välinpitämättömien vanhempien, ra-
joja rikkovien nuorten jne.) (ks. Törrönen 2000).

SULJETUSTA KANSAKUNNASTA GLOBAALIIN MAAILMAAN

TURMELTUMATON SUOMI – HERÄTYS!

Ajanjakson 1966–1971 huume-pääkirjoituksissa
Suomi kategorisoidaan vielä pääosin turmeltu-
mattomaksi maaksi, jota uhkaa ulkoapäin tuleva
saastuminen. Kysymys on kansakuntaa, ja erityi-
sesti sen nuorisoa, uhkaavasta uudesta vaarasta,
joka kansainvälisen huumerikollisuuden toimesta
ja nuorison ”väärien” esikuvien tukemana tekee
tuloaan suomalaisen yhteiskuntaan (jännitteet:
Suomi vs muu maailma; Suomi vs Ruotsi, johon
useissa kirjoituksissa tilannetta verrataan; nuoriso
vs muu väestö).

”Helsingissä selville saatu marijuanan myyntipiste ka-
ristaa meiltä kuvitelmat, että Suomi loputtoman kau-
an säilyisi ’turmeltumattomana’ valtiona, jonne huu-
mausaineiden kauppatiet eivät johda. Päinvastoin näyt-
tää siltä, että tässä suhteessa olisi tapahtumien kulkua
tarkkailtava entistä valppaammin. Tällaisissa asioissa
yhdelläkään kansalla ei ole varaa välinpitämättömyy-

teen, sillä erityisesti se on nuorisoon kohdistuva ongelma.” (Ilta-Sanomat, Marijuanaa, 10.3.1966)

Kansakuntaa puhutellaan ajanjakson pääkirjoituksissa toistuvasti yhtenäiseksi kansaksi kutsuamalla lukeva yleisö me suomalaiset -subjektiasemaan (Törrönen 2000). ”Me suomalaiset” määritellään ennen kaikkea huolestuneeksi nuorisosta, jonka katsotaan olevan vastustuskyvytön ja altis kokeilemaan kansakunnalle vieraita vaikutteita. Pääkirjoituksissa meitä kaikkia puhutellaan vastatoimiin, jotta estettäisiin huume-epidemian leviäminen nuorisoon keskuuteen: ”Nyt on korkea aika ryhtyä suojaamaan kansalaisia – etenkin nuorisoa – huumausaineilta. Liian paljon on niitä, joiden kohdalla se on myöhäistä. Asia ei ole vain poliisin tai lääkintöhallituksen. Se on koko yhteiskunnan. Myös koulun ja kotien” (Ilta-Sanomat, Vaara otettava vakavasti, 6.2.1969).

Vaikka varsinainen huumeuhka määrittynyt tässä vaiheessa pääosin ulkoapäin tulevaksi (joitakin lääkkeiden ja tinnerin käyttöön viittaavia huomioita lukuun ottamatta), kirjoitusten kärki suuntautuu kuitenkin useimmiten yhteiskunnan sisälle päin. Yhteistä rintamaa uhkaa se, että viranomaiset vähättelevät ongelmaa tai suhtautuvat siihen välinpitämättömästi (jännitteet: havaitseminen/tunnistaminen vs kieltäminen/vähättely; välinpitämättömyys vs huoli/valppaus). Useissa pääkirjoituksissa kommentoidaan kriittisesti poliisiläisyyttä, jonka mukaan kerjääminen on Helsingissä huumeita suurempi ongelma (jännite: huumeet vs muut ongelmat). Samoin viranomaisten syytökset siitä, että lehdistö paisuttelee huumeekysymystä, tyrmätään pääkirjoituksissa kautta linjan (jännite: media vs viranomaiset).

Lehtien kritiikki viranomaisten virheellistä asennetta kohtaan johtaa vähitellen toimintaan:

”Valtioneuvoston asettama huumausaineiden väärinkäyttöä tutkiva komitea ei aloita työtään ainakaan liian aikaisin. Jo pitkään on ollut nähtävissä Ruotsissa vallitsevan huumausaine-epidemian leviäminen myös Suomeen. Vaikka maamme huumausaineongelmaa ei pidäkään turhaan dramatisoida, voidaan toisaalta pitää varsin kyseenalaisena asenteena myös sitä vähättelevää tapaa, jolla monet viranomaiset ovat suhtautuneet asiaan.” (Helsingin Sanomat, Oli todella jo aikakin, 20.4.1968)

Viranomaisten käynnistämistä torjuntatoimenpiteistä keskeisimpiä ovat huumausainekomitean asettaminen ja huumausainelain säätäminen. Tor-

juntatoimenpiteet otetaan pääkirjoituksissa tyydytyksellä vastaan. Suomi on herätetty ruususen unesta. Alkaa yksityiskohtaisempi keskustelu uudesta huumeesta, joka saa hallitus- ja eduskuntakäsittelyssä kontrollikeskeisen tulkinnan.

PIENI VAI SUURI HUUMEONGELMA?

Vuosien 1972–1985 pääkirjoituksista on hankalampi muodostaa selkeää kokonaiskuvaa kuin edellisen jakson pääkirjoituksista. Lehdissä kommentoidaan useita erityiskysymyksiä (esim. Dolorex, tullin toimet, puhelinkuuntelu, pohjoismainen huume politiikka, Ahvenanmaan huume tilanne ja AIDS). Kirjoitusten teemoina nousevat esiin huumerikollisuus, nuorten huumeiden käyttö ja hoitokysymykset. Huumeiden käytön leviämisestä ympäri maan raportoidaan erityisesti paikallislehdissä (jännite: Helsinki vs muu maa). Muutoin huume tilanteen kehityksestä esitetään vaihtelevia arvioita, vaikka yleissuunnan arvelaankin olevan pahempaan päin. Erityisesti jakson loppupuolella, kun tuolloin perustetut huume nuorten vanhempainjärjestöt tuottavat julkisuuteen omat arvionsa (jännite: käyttö lisääntynyt vs käyttö vähentynyt; suuri ongelma vs pieni ongelma), huume ongelma konstruoidaan entistä vakavammaksi.

Kaikkiaan huume ongelma näyttäytyy lehdille vuosina 1972–1985 epämääräisenä ja vaikeasti kategorisoitavana. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lyhyen ajan sisällä samassakin lehdessä esitetään vähän lähteistä ja kontekstista riippuen varsin erilaisia arvioita huume tilanteesta (ensimmäisessä näytteessä viitataan vanhempainjärjestöihin, toisessa sosiaali- ja terveysministeriön asettamaan nuorten huume hoito -työryhmään):

”Kun meillä kuitenkin on jo noin satatuhatta huumeiden käyttäjää, ja kun heidän lukumääränsä on kolumbiinista kahden viime vuoden aikana, ongelma on suuri. Se on niin suuri, että yhteiskunnan vastuiden kiireellisyysjärjestyksessä on pikaisesti muutettava.” (Helsingin Sanomat, Huume ongelma on entistä kipeämpi, 14.10.1984)

”Huume ongelma on olemassa, mutta se on pieni alkoholiin verrattuna – Huumeiden käyttäjää ei pidä ottaa erityishuomion kohteeksi jo ryhmän pienuuden takia –.” [Kuvatekstissä: ”Alkoholihaittojen vauva yhteiskuntamme on saanut huumeista uuden ja vaarallisen lisä ongelman. Se on kuitenkin yhteiskunnallisesti pieni ja asiallisesti hoidettuna voidaan myös sellaisenaan pitää.”] (Helsingin Sanomat, Yhteiskunnan

aika uudistaa asenteensa huumeenkäyttäjiin, 5.12.1985)

Toimintaohjelmat suuntautuvat läpi ajanjakson kansakunnan eheänä pitämiseen. Pääkirjoituksissa esiintyy ensisijaisena uhkana ulkoinen vihollinen ja ensisijaisena tavoitteena Suomen pitäminen ”saasteettomana”. Pääkirjoittajat peräänkuuluttavat osaamista ja yhteistyötä eri viranomaisten välille (jännite: osaaminen vs osaamattomuus; yhteistyö vs kilpailu). Hyvinvointijärjestelmää kehitettäessä on tärkeää pyrkiä kokonaisratkaisuun, jossa yhteiskunnan tulee kaiken aikaa keskustella

” – huumeiden vastustamisesta yleensä, koko ketjusta tupakasta ja alkoholista kovimpiin huumeisiin saakka. Kun yhteiskunnan on pakko sijoittaa entistä enemmän varoja niiden torjumiseen ja seurausten lievittämiseen, niin ei ole toisarvoista, miten erilaiset läinsäädännölliset ja käytännön ponnistukset kohdistetaan.” (Helsingin Sanomat, Huumekauppiat kiinni, 3.12.1985)

Alistumismentaliteetille ei saa antaa sijaa (jännite: toiminta/ratkaisu vs alistuminen/ongelman hyväksyminen), vaikka entiseen maailmaan ei ehkä paluuta olisikaan (jännite: ennen vs nyt/modernisaatio/vapaamielisyminen).

YHTENÄISYYDEN MURENTUMINEN

Kolmannella ajanjaksolla 1993–2000 puhe yhteisestä kansakunnasta murentuu moniaineksiseksi. Yhtäältä lehdistö reagoi maailman globalisoitumiseen korostamalla Suomen erityisasemaa:

”Jos huumeepolitiikka keskittyy pääasiassa haittojen torjuntaan, niin silloin huumeet hyväksytään alkoholin tavoin osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää. Sellaista signaalia ei Suomessa pidä missään tapauksessa antaa. Huumeongelma on aineiden käytön lisääntymisestä huolimatta meillä vielä maailmanlaajuisesti ajatellen melko vähäistä.” (Helsingin Sanomat, Rajoittava huumeepolitiikka on Suomelle oikea valinta, 28.4.1997)

Toisaalta lehdet tunnustavat, että kun rajat avautuvat niin itään kuin länteenkin, Suomi ei voi enää ylläpitää syrjäisen maan näkökulmaa ja taisella huumeettoman Suomen idealismin nimissä ulkopuolista pahaan vastaan, vaan puhtauden vaalimisen sijasta on valittava realistinen politiikka. Siinä tärkeää on sekä laaja-alainen kontrolli (poliisi + tullit + ehkäisevä yhteisöllinen päihdepoli-

tiikka) että tehokkaan hyvinvointivaltiollisen hoitojärjestelmän takaama suoja. Lehdistö perustele realistista politiikkaansa hyvinvointivaltiollisesti. Kansakuntaa ei saa päästää jakautumaan kahtia: ”sosiaalinen syrjäytyminen on estettävä” (Aamulehti, Huumeisiin on iskettävä jo etulinjassa, 6.5.1997).

Huolimatta pyrkimyksistä pitää kansakunta yhtenäisenä, ajanjaksolla 1993–2000 huumeepolitiikka pirstoutuu moniksi politiikoiksi. Tämä ilmenee kolmenlaisissa jännitteissä.

Ensinnäkin 1990-luvun loppupuoliskolla lehdistö alkaa keskustella valtiollisen politiikan ja kunnallisen politiikan jännitteistä ja asettuu kannattamaan niin sanottuja paikallisia kumppanuusohjelmia. Niitä esitellessään lehdet motivoivat viranomaisia, vapaaehtoissectoria ja vanhempia yhteiseen toimintaan päihdehaittoja vastaan. Toisaalta valtiollisen politiikan painoarvon väheneminen herättää myös huolta. Osa lehdistä reagoi valtion roolin pirstoutumiseen ja kuntien vastuun lisääntymiseen vaatimalla, että kunnat eivät uudessa tilanteessa saisi ryhtyä politikoimaan resursseilla: ”Hoidon järjestäminen on kuntien velvollisuus, eivätkä kunnallistaloudelliset syyt saa olla hoitomahdollisuuksien puutteen perusteena” (Aamulehti, Suurin huumeongelma on hoidon riittämättömyys, 5.11.1999).

Toinen jännite liittyy tiivistyvään kansainväliseen yhteistyöhön:

”Huumerikollisuus on maailmanlaajuinen ongelma. Maailmaa ei saa koskaan huumeettomaksi, mutta huumeriteittejä voidaan tukkia ja kauppaa vaikeuttaa. Siihen tarvitaan viranomaisten laajaa kansainvälistä yhteistyötä. Viime lokakuussa Tampereella kokoontunut Eurooppa-neuvosto kirjasi useita kansainvälisen rikollisuuden torjuntakeinoja. Europol ja Eurojust -yksikkö ovat hyviä esimerkkejä yhteistyöelimistä, joille on annettava kaikki mahdollinen tuki.” (Helsingin Sanomat, Huumeita virtaa Suomeen pelottavan suurina määrinä, 20.3.2000)

Kolmanneksi huumeekentän toimijat asemoidaan 1990-luvulla uudella tavalla. Tätä käsittelemme tarkemmin kontrollia ja hoitoa koskevassa jaksossa.

NUORTEN SUOJELUSTA KOKO VÄESTÖN SUOJELUUN

Ajanjaksolla 1966–1971 huumeiden ongelmakäyttäjryhmiksi tunnustetaan lehdistökirjoituksissa toistuvasti nuorisot. Huumeita käyttävää

nuorisoa määritellään pääkirjoituksissa muun muassa hairahtuneeksi, ajattelemattomaksi, irralliseksi aineeksi, häiriintyneeksi, laumasta eksyneeksi, sortuneeksi ja vierasperäisten muoti-ideologioiden uhriksi. Näissä määritelmissä huume asemoidaan kaikkivoipaan subjektiasemaan ja käyttäjä voimattoman uhrin tuhokierteeseen: ”Kiistatonta onkin, että lievät huumausaineet johtavat yhä vahvempien käyttöön ja tekevät käyttäjänsä orjakseen ja huumausainekauppiaiten nylkemisen välikappaleeksi” (Savon Sanomat, Huumausaineongelma, 21.2.1969). Ongelmaa vaikeuttaa se, että ne, jotka ovat ajautuneet käyttämään huumeita, eivät ”sairautta pahentavista huuruista omin voimin selviä” (Turun Sanomat, Myös nuorten parhaat huumausaineongelmaa ratkomaan, 4.3.1969), ja vaikka heitä autettaisiinkin, huumeiden käytön tieltä on vaikea palata fyysisesti ja psyykkisesti terveenä takaisin (Helsingin Sanomat, Huumausaineet ovat ongelma, 30.7.1968).

Suojatoimien kohteiksi nostetaan jopa jo esikouluikäiset. Toisaalta keskustelua synnyttävät ne nuoret, jotka ovat jo ehtineet ”sortua” huumeisiin. Tulisiko heidät hoitaa takaisin yhteiskuntaan vai rangaista heitä ankarasti varoittavana esimerkkinä muille nuorille? Suurin osa lehdistä asemoi valvontaviranomaisia kovalle kurinpidolliselle linjalle perustelemalla asiaa näin: ”Kansamme suuri enemmistö, varsinkin ne kodit, joita huumausaineiden väärinkäyttö salaisesti mutta kipeästi koskee, odottavat valtiovallan käyttävän kaikkia mahdollisia keinoja huumausaineiden vyöryn pysäyttämiseksi” (Uusi Suomi, Laki ja huumausaineet, 20.3.1971). Osa lehdistä on kuitenkin sitä mieltä, että käytön kriminalisointi johtaa nuorten syrjäytymiseen, ja siksi motivoi viranomaisia selvittämään nuorten huumeongelmien taustatekijöitä.

Toisella ajanjaksolla, vuosina 1972–1985, huumeet tunnustetaan samantyyppiseksi kansalliseksi nuorisongelmaksi kuin edellisellä ajanjaksolla. Pääkirjoitukset nimeävät huumeiden pääasialliseksi ongelmakäyttäjryhmäksi vastustuskyvyttömän ja vieraille vaikutteille alttiin nuorison: ”Kokeilunhaluisesta nuoresta saattaa jo muutamassa viikossa kehittyä aineesta täysin riippuvainen narkomaani” (Keskisuomalainen, Huumeet yleistyvät, 17.10.1975); nuoren ”käyttäjän kohtalona on tavallisesti työkyvyttömyys, rikoskierre ja ennenaikainen kuolema. Narkomaanille itselleen kyseessä on aina henkilökohtainen mur-

henäytelmä” (Ilta-Sanomat, Huumemyynti henkirikos, 12.1.1977); ”ymmärtämättömästä nuoresta voi jo ennen 24. ikävuottaan tulla ihmisraunio” (Ilta-Sanomat, Uusi huumeaalto, 26.11.1984).

Nuorison kasvattamista pidetään toisen jakson pääkirjoituksissa yhtä lailla ensiarvoisen tärkeänä kuin aikaisemmalla jaksolla. Samoin vaikeimpana moraalisenä ongelmana pysyvät ne nuoret, jotka huumeisiin ovat ehtineet sortua. Enemmistö lehdistä säilyttää sen kannan, että heidät on uhrattava kansakunnan yhtenäisyyden nimissä; vähemmistö lehdistä jatkaa viranomaisten taivuttelua solidaarisuuteen: ketään ei saisi päästää ajautumaan hyvinvoinnin ulkopuolelle.

Myös kolmannella ajanjaksolla 1993–2000 nuorten konstruointi uhriksi ja kansalliseksi huolenaiheeksi säilyttää vahvan aseman pääkirjoitusten maailmoissa, mutta siihen tulee uusia piirteitä. Yksi tällainen piirre on alaikäisten tyttöjen huumesekoilujen tunnistaminen:

”Miksi romanttiset tyttökirjat, joita 14-vuotiaat tytötkin vielä sukupolvi sitten lukivat innolla, näyttävät vaihtuvan alakulttuurisiin huumesekoiluihin. Tutkijat puhuvat yleisemmästä tyttökulttuurin muutoksesta [–]. Mielenkiintoista tutkimustuloksissa oli, että huumeita tarjotaan nimenomaan 14-vuotiaille tytöille, ei niinkään pojille.” (Etelä-Saimaa, Tyttökirjat vaihtumassa tupakkaan ja huumeisiin, 16.5.1999)

Toisaalta vuosikymmeniä jatkunut nuorten asemoiminen passiivisen uhrin asemaan herättää lehdistössä 1990-luvulla vastustusta. Osa lehdistä tunnistaa, että nuorison konstruointi kulttuuritomaksi luonto-olioksi, jota hallitsevat halu ja viettit (luonto) eivätkä järki ja itsekontrolli (kulttuuri), on harhaanjohtava. Esimerkiksi Aamulehdessä lainataan ruotsalaista tutkijaa Ted Goldbergia, jonka mukaan liian ehdoton huumeiden vastainen linja ei ehkä enää tehoa nuorisoon, joka näkee huumeet huomattavasti vivahteikkaammin kuin enemmistö aikuisista ja julkisuus. Goldberg argumentoi, että jos ”aikuisina haluamme varmistaa kohtuullisen mahdollisuuden vaikuttaa nuorisoomme huumeekysymyksissä, me emme saa pelotella nuoria pidättyvyyteen vaan meidän on aloitettava järkevä vuoropuhelu, jossa suhtaudumme vakavasti nuorten kokemuksiin ja vetoamme heissä olevaan aikuisuuteen” (Aamulehti, Yhdeksän kymmenestä pelastuu mutta..., 5.7.1999).

Nuorten lisäksi suojelun piiriin hyväksytään 1990-luvulla suonensisäisesti kovia huumeita

käyttävät henkilöt. Heitä ei määritetä suojelun piiriin kuitenkaan pelkästään heidän henkilökohtaisen hyvinvointinsa tähden vaan myös kansalaisten suojelemiseksi tartuntataudeilta: on parempi kehittää kovien huumeiden käyttäjille huumehoitojärjestelmä ja yrittää palauttaa heidät yhteiskuntaan, kuin antaa heidän levittää tauteja.

”Kokouksessa [Hanasaaressa] hyväksytty konsensuslausuma viittaa siihen, että meilläkin ollaan varovasti siirtymässä liberaalimpaan hoitopolitiikkaan, huumehaittojen vähentämiseen tähtävään toimintaan. Se tarkoittaa käytännössä puhtaiden neurojen ja ruiskujen vaihdon sekä opiaattien korvaushoidon lisäämistä ja myös ylläpito-hoidon aloittamista silloin, kun huumeidenkäyttäjä ei pitkänkään korvaushoidon jälkeen pysty irrottautumaan riippuvuudestaan. Likaiset neulat ja ruiskut levittävät tauteja, hepatiitteja ja hiviä. Neurolojenvaihto-ohjelmilla pyritään myös saamaan kontakti huumeidenkäyttäjiin, jolloin heille voidaan tarjota hoitoa itse huumeongelmaan, terveysneuvontaa sekä sosiaalista tukea.” (Aamulehti, Suurin huumeongelma on hoidon riittämättömyys, 5.11.1999)

KONTROLLIA VAI HOITOA

Huumeaineiden käyttö on globaali ongelma, jonka yhteiskunnalliseen hallintaan on pyritty monin keinoin, kuolemanrangaistuksista heroisiin lailliseen jakeluun. Kansainvälisesti keskeinen jakolinja on vedetty hoitoon suuntautuneiden ja rangaistuksiin suuntautuneiden kansallisten mallien välille. Kirjallisuudessa brittijärjestelmää on käytetty esimerkkinä hoitoon suuntautuneesta ja amerikkalaista järjestelmää esimerkkinä rangaistuksiin suuntautuneesta järjestelmästä (Lindesmith 1968; Himmelstein 1979). Kysymys on kuitenkin ollut ennen kaikkea politiikan painopisteistä. Brittijärjestelmässä myös kontrollitoimilla on ollut oleellinen rooli, mitä esimerkiksi jotkut sikäläiset tutkijat ovat halunneet korostaa puhumalla mieluummin hoito- ja kontrollimallista kuin pelkästä hoitoon suuntautuneesta mallista. Yhdysvalloissa taas hoidon ja kontrollin painotukset ovat vaihdelleet vallassa olevan poliittisen suuntauksen mukaan: republikaanit ovat kiristäneet kontrollia, demokraatit panostaneet hoitopalveluihin. Näyttääkin siltä, että hoidon ja kontrollin välisen suhteen jäsentäminen vaihtelee eri aikoina kansallisesta kontekstista ja ideologisista lähtökohdista riippuen. Haittojen vähentämispolitiikan esiinmarssi 1990-luvulla on tuonut tähän vielä oman lisäluottuvuutensa.

Kun huumeongelmaa alettiin Suomessa nostaa

esiin, maalattiin kontrollipolitiikan haaste vaativin värein:

”Huumeaineiden salakuljetus, joka yleensä on merkki pitkälle kehittyneestä rikollisuuden asteesta, aiheuttaa runsaasti päänvaivaa poliisille kautta maailman. Näiden aineiden kuljetusreitit ovat pitkät ja monihaaraiset. Salakauppiaiden asiakkaita on suhteellisen helppo tavata, mutta myyntiverkoston pääpisteiden paljastaminen mitä hankalinta.” (Ilta-Sanomat, Marijuanaa, 10.3.1966)

Taistelu huumeakauppaa ja kansainvälistä huumerikollisuutta vastaan nähdään alusta alkaen poliisin ja tullin tehtäväksi ja vapausrangaistuksia pidetään ”luonnollisen asiana”. Muutoin toimenpidekenttä jää alkuvaiheen kirjoittelussa verraten avoimeksi: pääkirjoitusten pääviesti on ongelman tunnistaminen ja tehokkaiden toimenpiteiden vaatiminen.

Käyttäjien rankaisemiseen suhtaudutaan 1960-luvun pääkirjoituksissa kuitenkin pidättyvästi. ”Tarkoituksemme ei suinkaan ole pyrkiä huumeaineiden käytön kriminalisoimiseen – tähän hätäkeinoon tarttumistahan on kaikkialla tarkoin vältetty” (Päivän Sanomat, Ongelmaton ongelmako? 27.7.1968). Rangaistuksista pidättymistä suositellaan myös kouluille. Esimerkiksi Helsingin Sanomat (Huumeaineet ja koulu, 6.10.1969) tukee pääkirjoituksessaan kouluhallituksen antamia ohjeita tarjota oppilaille rangaistusten sijasta tukea ja hoitoa. Kahden tytön kuolema huumeaineiden vaikutuksen alaisena kirjoittaa keskusteluun näkökulman, joka paljastaa, että ajatus haittojen vähentämiseen tähtävästä politiikasta ei ole uusi:

”On todella aihetta odottaa viranomaisten selvittävän nopeasti ne tekijät, jotka ovat johtaneet huumeaineiden käytön leviämiseen myös meidän maassamme. On löydettävä ne keinot, joilla vahingollisia vaikutuksia tehokkaasti vähennetään – ongelman kertakaikkisen poistaminen on tuskin mahdollista.” (Suomen Sosialidemokraatti, Huumeaineet kuolema, 22.2.1968)

1960- ja 1970-luvun taitteeseen tultaessa pääkirjoitusten näkemyksissä alkaa esiintyä kuitenkin selvää liukumista kontrollia korostavaan suuntaan. Huumeaineiden sääntämisen yhteydessä lehtien mielipiteet huumeiden käytön rangaistavuudesta jakaantuvat puolesta ja vastaan, kuten eduskunnassa ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa ylipäätäänkin. Käytön rangaistavuutta perustellaan huolenpidolla nuorisosta: nuoret on lainsää-

dännön avulla ohjattava välttämään huumausaineita. Rangaistavuuden vastustus puolestaan tukeutuu kieltojen tehostumukseen ja hoitoon hakeutumisen korostamiseen: käytön leviämisen sijasta rangaistavuuden epäillään ehkäisevän käyttäjien omaehtoista hoitoon hakeutumista.

”Kyllä valtiovalan pitää voida selvästi laissa sanoa, että kysymyksessä ovat vaaralliset myrkyt, joita ei pidä kokeillakaan.” (Uusi Suomi, Huumausaine ongelmana, 29.11.1971)

”Huumausaineiden käytön rankaiseminen ei kuitenkaan ole meillä pystynyt estämään tämän yhteiskunnallisen pulman syntymistä. Sama voidaan havaita erityisen selvästi Yhdysvalloissa, jossa rangaistukset ovat tosi ankaria. Sen sijaan rankaiseminen saattaa vähentää alttiutta hakeutua hoitoon, kuten hallituksen esityksen perusteluissa todetaankin.” (Helsingin Sanomat, Rangaista vai ei, 2.12.1971)

Tiukka, rikosoikeudellista kontrollia painottava linja vei lopulta eduskunnassa voiton: vuoden 1972 huumausainelaissa myös pelkkä huumausaineiden käyttö säädettiin rangaistavaksi. Aiemmistä kriittisistä puheenvuoroista huolimatta tämä poliisiviranomaisille päävastuun antava toiminta-ohjelma hyväksyttiin lehdistössä yleisesti. Kun nuorten huumehoitoa selvittänyt sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä 1980-luvun puolivälissä ehdottaa käytön rangaistavuudesta luopumista, sille ei tällä kertaa löydy tukea enää Helsingin Sanomistakaan. ”On vaikeata suositella rangaistavuuden poistamista laista, mutta rangaistuksen suuruudessa ja täytäntöönpanossa on varmasti mahdollista löytää lieventäviä asianhaaroja” (Helsingin Sanomat, Yhteiskunnan aika uudistaa asenteensa huumeenkäyttäjiin, 5.12.1984).

1980-luvulla pääkirjoituksissa kiitetään ja tuetaan valvontaviranomaisten toimintaa ja jopa herätellään keskustelua siitä, voisiko poliisiorganisaation uudistamisella vielä tehostaa valvontaa. Puhelinkuuntelu-oikeuden antamiseen poliisille suhtaudutaan kuitenkin varauksellisesti, erityisesti Helsingin Sanomissa. Tarkastelujakson lopulla lehdissä aletaan kiinnittää kasvavaa huomiota huumeiden käyttäjien hoidon puutteisiin. ”Huumeisiin sortuneiden hoito on Suomessa lähinnä voivottelujen ja pyhäkoulupuheiden tasolla”, kirjoittaa Iltalehti (Julma ongelma, 8.10.1984). Helsingin Sanomat antaa puheenvuoron huumeiden käyttäjien vanhemmille: ”Huumeita käyttävien nuorten ihmisten vanhemmat voivat tosin esittää viranomaisille kiusallisen kysymyksen: mitä yhteiskunta sitten on tehnyt huume-

kaupan uhrien hyväksi? Vastaus on: ei oikeastaan yhtään mitään” (Huumeongelma on entistä kiipeämpi, 14.10.1984).

Myötätuntoon vetoavaa uhri-näkökulmaa ajoivat 1980-luvulla julkisuuteen erityisesti huume- nuorten vanhempainjärjestöt. Tämä oli kuitenkin vasta alkusoittoa sille, mitä seuraava vuosikymmen oli tuova mukanaan. Pahentuneen huume- tilanteen pyörteissä huumeekysymys asemoitiin 1990-luvulla hoidon ja kontrollin suhteen kokonaan uudelleen.

Rikoshaittojen lisääntyminen 1990-luvulla kovensi kontrolliasenteita ja avasi ovea uusille valvontakeinoille. Pääkirjoituksissa kautta linjan otetaan voimakkaasti kantaa huumerikollisuutta vastaan. Helsingin Sanomien (20.11.1995) mukaan ”huumerikokset ovat lieveilmiöineen rikollisuuden pahinta lajia”. Iltalehdessä (16.6.2000) huume- kauppiasta verrataan massamurhaajaan. Huume- kaupan estämiseksi useissa pääkirjoituksissa ollaan valmiita tukemaan tehostettuja kontrolli- toimia (esim. ankarampia rangaistuksia, poliisi- resurssien lisäämistä sekä tullin ja poliisin valtuuksien vahvistamista).

”Huumeisiin liittyy aina voimakkaita tunteita, jotka voivat johtaa myös ylilyönteihin. Silti on pakko korostaa, että viranomaiset tarvitsevat riittävän vahvoja aseita yhä laajemmalle leviävän myrkyveden patoamiseksi. Uusia keinoja voisivat olla poliisin valeostot, joilla päästäisiin suoraan kiinni huume-kauppiaisiin. Myös testaukset virtsakokeilla parantaisivat virkavallan mahdollisuuksia huolehtia yleisestä turvallisuudesta.” (Aamulehti, Huumeista tullut meillekin pysyvä riesa, 30.1.1997)

Mutta samassa pääkirjoituksessa tuodaan esiin myös hoidon uudenlainen asemointi huume- kysymyksen säätelyssä. ”Huumeiden käyttäjien hoitoon on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. On pakko tunnustaa, että pelkällä poliisi- kontrollilla ei huume-ongelmasta selvitä” (Aamulehti, Huumeista tullut meillekin pysyvä riesa, 30.1.1997). Hoitopalvelujen kehittäminen ei tässä enää näyttäydä ikään kuin kuvaan kuuluvana pehmoiluna, jolla ei huume-ongelman torjunnassa ole kovinkaan tärkeää tai ainakaan ratkaisevaa merkitystä, vaan pikemminkin toimena, jota ilman tilanteesta ei enää selvitä. Uuden toiminta- ohjelman tarve ja toimija- asemien uudelleen jäsentäminen lyövät läpi myös useimmissa muissa pääkirjoituksissa: kansakuntaa ja suomalaisten hyvinvointia ei suojella enää pelkästään tiukoin

turvatoimin, vaan tarvitaan myös hoidollisten hyvinvointipalvelujen kehittämistä niin, että ongelmakäyttäytymisen kierre saataisiin päättymään. Lehdet vetoavat voimakkaasti yleiseen mielipiteeseen hoidon merkitystä epäilevien asenteiden muuttamiseksi.

”Narkomaaneja ei voi jättää oman onnensa nojaan, vaikka yleinen mielipide sijoittaakin huumeepotilaiden vieroituksen tärkeysjärjestyksessä melkein viimeiseksi. Jokainen koukkuun jäänyt levittää ongelmaa, johon lähes aina liittyy myös muuta rikollisuutta.” (Helsingin Sanomat, Huumeeklinikka tarvitaan, 11.12.1996)

”Viime päivien tiedot pääkaupunkiseudun heroiniinikuolemien sumasta ja hiv:n nopeasta leviämisestä piikkihuumeiden käyttäjien keskuudessa lienevät omiaan lieventämään sitä syyttäkööt itseään -asennetta, jolla osa kansalaisista on suhtautunut hoidon tarpeessa oleviin huumeenkäyttäjiin – Heroiiniiriippuvaisten hoito tukee myös taistelua huumeiden leviämistä vastaan.” (Ilta-Sanomat, Yhteiskunta tehostaa narkomaanien hoitoa, 29.6.2000)

Kun huumeongelma ei ole enää palautettavissa pelkästään ulkoiseksi uhkaksi, sen säätelykeinotkin täytyy punnita uudelleen. Poliisia moititaan turhasta arvovaltaakiistasta ja patistetaan tasa-puoliseen yhteistyöhön sosiaali- ja terveyspuolen kanssa. Helsingin Sanomat ojentaa poliisia jäärapäisestä huumeeton yhteiskunta -tavoitteen vaatimuksesta valtioneuvoston huumausainepoliittisen periaatepäätöksen valmistelussa.

”K. J. Långin työryhmä laati toissa talvena huumeestrategian, jossa Suomen rajoittavaa huumeepoliittikkaa haluttiin hieman kiristää ja pahasti riippuvaisten hoitoa tehostaa. Se ei vielä ole vanhentunut. Ihanteet on hyvä asettaa korkealle, mutta vähintään toinen jalka täytyy pitää lujasti todellisuudessa. Muistettakoon, että raittiusliike tavoitteli aikanaan viinatonta yhteiskuntaa tunnetuin seurauksin.” (Helsingin Sanomat, Turha kiista huumeystä, 1.10.1998)

Lehtien mukaan tilanteeseen sopeutuminen edellyttää uutta ajattelua ja avarakatseista yhteistyöhalukkuutta. Yksi 1990-luvun keskustelun teemoista on viranomaisten työnjaon selkeyttäminen. Lehdissä jakolinja piirretään myyjän ja käyttäjän välille: poliisin ja tullin päätoimintalueeksi katsotaan huumekaupan torjunta, käyttäjään kohdistuvina toimenpiteinä korostuvat sen sijaan hoito ja haittojen vähentäminen.

Lisäperusteluja haittojen vähentämispoliitikalle antaa vuosikymmen lopulla suomalaisten huumeiden käyttäjien keskuuteen levinnyt hiv-epidemia.

”Pistoshuumeita käyttävien muutamien neuvontapisteet eivät riitä. Riskiryhmä pitää tavoittaa neuvonnan piiriin maan kattavasti pisteissä, joihin on helppo tulla. Samalla kun käytetyt neulat vaihdetaan puhtaisiin, kävijöille voidaan kertoa katkaisu- ja vieroitushoidoista. Niihin pitää kuulua sekä lääkkeellistä että sosiaalista kuntoutusta.” (Helsingin Sanomat, Hiv-epidemia taltutettava, 15.5.2000)

Kaikkia haittojen vähentämispoliittikan muotoja ei pääkirjoituksissa kuitenkaan hyväksytä. Esimerkiksi joissakin maissa kokeiltu heroiniin jakelu opiaattiriippuvaisille muistuttaa Aamulehden (14.2.1996) mukaan ”yritystä karkottaa piru pelsepuupilla”.

ASiantuntijatiedon aseointi

Asiantuntijoita, joiden tietoihin ja kokemuksiin pääkirjoitusten huumeepoliittisissa asemoineissa toistuvasti viitataan, ovat olleet valvontaviranomaiset (erityisesti poliisi), lääkärit ja muut sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat sekä tutkijat. Hoitokysymyksissä tilaa annetaan myös huumeiden käyttäjien ja heidän vanhempiansa näkemyksille. Lisäksi ehkäisy politiikassa myös nuorille sallitaan subjektin asema (esimerkiksi viitaukset vertaisryhmätoimintaan).

Kirjoittelun alkuvaihetta leimaa, kuten jo aiemmin on todettu, lehdistön voimakas tyytymättömyys viranomaisia kohtaan. Kritisoidaan esimerkiksi poliisin tehottomuutta: ”Nuorten mielestä poliisiin on vaikea saada heitä teosta kiinni – On myös mahdotonta uskoa, ettei poliisi omilla keinoillaan pystyisi pääsemään tähän kauppaan käsiksi. Saahan poliisi helposti verkkoonsa myös laittomien väkijuomien kauppiat” (Helsingin Sanomat, Huumausaineiden kaupittelu, 16.7.1967).

Suhtautuminen poliisiin alkaa kuitenkin 1960- ja 1970-luvun vaihteessa muuttua, ja huumausainelain säätämisen jälkeen poliisi saa vähitellen hallitsevan auktoriteettiaseman huumeekysymyksen kansallisena asiantuntijana. Poliisi tilastoihin viitataan julkisuudessa jatkuvasti, ja poliisi myös aktiivisesti osallistuu huumeongelman luonteen määrittelyyn.

Ajanjaksolla 1993–2000 poliisi nähdään spesifimmin huumekaupan ja rikollisuuden asiantuntijana. Pyrkimykseen laajentaa poliisin valtaoikeuksia lehdistö suhtautuu aluksi verraten varauksellisesti; lehdistön mielestä hyvinvointi-

yhteiskunnassa ei tule puuttua kansalaisten yksilösuojaan.

”Poliisi on monasti toivonut lupaa huumeiden valeostoihin päästäkseen välittäjien ja kauppiaiden kannoille. Se olisi poliisin kannalta tehokas tapa näyttää rikos toteen, mutta keinona hyvin arveluttava. Sen verran hyvin poliisi ja konnat toisensa tuntevat, että poliisi voi Suomen kokoisessa pienessä maassa harvoin itse esiintyä valeostajana, vaan siihen tarvitaan joku ulkopuolinen. Vaarana silloin on, että poliisista tulee helposti rikokseen yllyttäjä, mikä ei tietenkään ole hyväksyttävää.” (Helsingin Sanomat, Poliisin valeostot arveluttavia, 21.2.1997)

Kun huumeongelman 1990-luvun lopulla katsotaan ryöstäytyneen käsistä, osassa lehtiä asenne muuttuu, ja pääkirjoituksissa ryhdytään argumentoimaan, että poliisille on annettava lisää resursseja ja keinoja huumerikollisuuden torjumiseksi:

”Poliisi on saanut muun muassa puhelinkuuntelusta ja teletunnisteista oivan avun rikosten selvittämiseen. Vireillä on vielä poliisilain muutos, joka mahdollistaisi valeostot ja soluttautumisen. Lain muutokset eivät kuitenkaan sellaisinaan takaa rikollisuuden vähenemistä, vaan kenttätööhön tarvitaan poliiseja.” (Helsingin Sanomat, Huumerikosten torjunta tarvitsee lisäpanostusta, 1.2.2000)

Lehdistön suhtautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisiin noudattelee 1960-luvulla samaa kaavaa kuin poliisinkin kohdalla: syytökset ongelman vähättelystä ovat tavallisia. Lääkintäviranomaisia arvostellaan myös haluttomuudesta lääkekontrollin tiukentamiseen. Dolorex-oikeudenkäynnin aikaan 1980-luvun alussa lääkintöhallitus sen sijaan saa lehdistön kiitokset: sekin oli viimein herännyt toimimaan. Kun hoitokysymys nousee vahvemmin esiin 1990-luvulla, sosiaali- ja terveysviranomaisille annetaan aikaisempaa näkyvämpi subjektiasema pääkirjoitusten argumentoinnissa.

”Asiantuntijat vakuuttavat, että haittoja vähentävä näkökulma ei ole vastakkainen rajoittavalle huume politiikalle. Toiminta lähtee käytännön realiteeteista. Viime aikoina on kiivailtu eri hoitomuotojen tehosta. Tutkimusta on vielä liian vähän. Tutkimustuloksia odotellessa on hyvä muistaa, että huumeriippuvuuden hoito on prosessi, johon kuuluu myös epäonnistumisia ja retkahduksia. Yhtä kaikille sopivaa hoitoa ei ole eikä tule.” (Aamulehti, Suurin huumeongelma on hoidon riittämättömyys, 5.1.1999)

Myös nuorten huumeiden käytön ehkäisykeinoja miettineen toimikunnan suositukset saavat lehdistössä hyvän vastaanoton: ”Nuorten huumeiden käytön ehkäisykeinoja lähes kaksi vuotta miettinyt toimikunta on oikeassa halutessaan uudistaa huumevalistuksen” (Helsingin Sanomat, Pelottelu ei mene perille, 12.10.2000).

Tutkimustietoa kaivataan pääkirjoituksissa erityisesti murrosajanjaksoilla. 1960-luvulla se asetetaan usein vastapainoksi moralisoinnille ja tietämättömyydelle. Odotukset ovat melkoiset:

”Viranomaisten ja käyttäytymistieteiden asiantuntijoiden yhteistyön kautta ovat syyt ongelman vaikeutumiseen löydettävissä.” (Suomen Sosialidemokraatti, Huumaava kuolema, 22.2.1968)

Huume tilanteen vakaamman kehitysvaiheen aikana 1970- ja 1980-luvulla tutkimukseen ei pääkirjoituksissa juuri viitata, mutta 1990-luvulla huumeongelman tilannetta kartoittavat tutkimustulokset saavat hyvin näkyvyyttä. Tutkimustietoa kaivataan myös erityiskysymyksistä, esimerkiksi hoitojen vaikuttavuudesta. Luottamusta tutkimukseen ja tietoon perustuvaan asiantunteemukseen on 1990-luvun keskustelussa runsaasti. Pääkirjoitusten toimija-asemoinneissa tutkimuksen tehtäväksi asetuu rationaalisten perustelujen tuottaminen huumausainepoliittisten valintojen pohjaksi.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Huumepääkirjoituksia koskeva analyysimme tuo esille, että hyvinvointivaltion huume poliittisessa rationaliteetissa eli pyrkimyksissä problematisoida huumeongelmia, kehystää niitä ja ohjata niiden säätelyä on viimeksi kuluneiden 35 vuoden aikana tapahtunut kolme keskeistä siirtymää.

Ensinnäkin on tapahtunut siirtymä suljetusta kansakunnasta globaaliin maailmaan. Ensimmäisen huume murroksen aikana 1960-luvulla Suomi kategorisoitiin omaksi, maailman huume reiteiltä kauaksi sijoittuvaksi, erilliseksi saarekkeekseen, ja tavoitteena oli kansakunnan voimien yhdistäminen ulkoista vihollista vastaan. Puhuttelun toistuva me-muoto paljastaa näkökulman. 1990-luvulla vihollinen on sen sijaan sekä ulkona että sisällä, ja Suomi on asemoitu erottamattomaksi osaksi globaaleja prosesseja.

Toiseksi on havaittavissa siirtymä poikkeavien

yksilöiden ja ryhmien suojelusta koko väestön suojeluun. Kun huumeiden käyttöön 1960-luvulla alettiin kiinnittää huomiota, se kategorisoitiin lähinnä nuorten ongelmaksi. Tavoitteeksi asetettiin Suomen pitäminen puhtaana erityisesti nuorisoa suojelemalla, ja toiveet kiinnittyivät yhtäältä poliisikontrolliin, toisaalta valistukseen. Poliisin tehtäväksi nähtiin huumeiden salakuljetuksen ja välityksen ehkäisy. Valistuksella vuorostaan pyrittiin puhuttelemaan nuorta ja vetoamaan hänen järkeensä ”terveen elämän” valitsemiseksi. 1990-luvulla huumeongelmaa ei enää luokiteltu yksinomaan nuorten ongelmaksi, vaan huumeongelman kategoria sulkee sisäänsä koko väestön. Kun oli käynyt ilmeiseksi, että vihollinen oli jo saanut vahvan jalansijan rajojen sisäpuolella eli oli jo ”osa meitä”, lehdet alkoivat purkaa poikkeavuuden leimaa huumeiden käyttäjältä argumentoimalla, että käyttäjät ovat tavallisia suomalaisia nuoria, joita on autettava, ei eristettävä. Suojelun rinnalle nostettiin avun ja tuen tarve (hoito ja haittojen minimointi). Toiminnan painopisteen muutos poikkeavuuden kontrollista hoidon kehittämiseen kuvaa hyvinvointivaltiollisessa kehityksessä siirtymää paternalistisesta suojelusta yksilön oikeuksia ja asiakkuutta korostavaan klientismiin.

Kolmanneksi on tapahtunut siirtymiä huumeongelman toimija-asemoinneissa. Ensimmäisen huumeaallon torjuntaan valittu poliisin subjekti-asemaa korostava kontrollipainotteinen toimintaohjelma sai lehdistössä laajan hyväksynnän 1970-luvulla, vaikka 1960-luvulla keskusteluun tarjottiin lehdistä myös toisenlaisia asemointie-

dotuksia. 1990-luvulla tämä malli kyseenalaistettiin. Lehdissä katsottiin, että toisesta huumeaallostasta ei enää selvitä pelkästään kontrollin ja poliisitoimen avulla. Ehkäisyä, hoitoa ja haittojen vähentämistä vaadittiin rikosoikeudellisen kontrollin rinnalle. Pääkirjoituksista hallitsevasti esiin nousevan ajatuksen mukaan uuden toimintaohjelman tuli rakentua valvontaviranomaisten ja muiden toimijoiden väliselle tasavertaiselle yhteistyölle. Tässä tarinalinjassa huumerikollisen käsite eriytettiin myyjään ja käyttäjään. Valvontaviranomaisten subjektipositio asemoitiin ennen kaikkea huumekaupan torjunnan kautta. Huumeiden käyttäjät sitä vastoin tuli pyrkiä integroimaan yhteiskuntaan, mistä vastuu osoitettiin hyvinvointivaltiolliselle palvelujärjestelmälle ja erilaisille yhteisöllisille toimijoille. Lehtien kannattama malli sisälsi toimenpiteitä, joista jotkut ovat herättäneet voimakastakin kiistaa ja väittelyä (ks. Hakkarainen & Tigerstedt 2002). Pääkirjoituksissa yleisöä kuitenkin taivuteltiin konsensukseen kokonaispaketin välttämättömyydestä. Vähätellyn, ristiriitojen ja vastakkaisuuksien ylittämiseksi lehdet vetosivat niin viranomaisiin kuin suureen yleisöönkin. Hyvinvointivaltion viranomaisten työnjaossa malli merkitsi palvelujärjestelmän huumeepoliittisen aseman vahvistamista.

Siirtymien ohella hyvinvointivaltion huumeepoliittisessa rationaliteetissa on havaittavissa myös tärkeitä jatkumoa. Niistä keskeisin liittyy käsitykseen nuorisosta suurimpana uhkan kohderyhmänä, jota on kansallisesti suojeltava. Myös hyvinvointivaltiollisen yhteisvastuun korostaminen on ollut vahvaa kaikilla ajanjaksoilla.

KIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti: Toinen Tasavalta. Suomi 1946–1994. Tampere: Vastapaino, 1996

Hakkarainen, Pekka: Suomalainen huumeekysymys. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42. Helsinki 1992

Hakkarainen, Pekka & Tigerstedt, Christoffer: Ristiriitojen huumeepoliittikka – Sopeutuminen, kieltäminen ja huumeongelman normalisaatio Suomessa. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.): Suomalaisen hyvinvointi 2002. Helsinki: Stakes, 2002 (ilmestyy)

Hall, Stuart: Identiteetti. Tampere: Vastapaino, 1999
Harré, Rom & van Langenhove, Luk (eds.): Positioning Theory. Oxford: Blackwell, 1999

Himmelstein, Jerome: The fetishism of drugs. The International Journal of Addictions 14 (1979): 8,

1083–1101

Huumeainestrategia vuosille 1997–2001. Huumeaineepoliittisen toimikunnan mietintö. Sosiaali- ja terveysministeriö 1997

Jaakkola, Antti: Suomalainen huumeaineekeskustelu 1965–1972. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto 2002

Kaukonen, Olavi: Päihdepalvelut jakautuneessa hyvinvointivaltiossa. Tutkimuksia 107. Helsinki: Stakes, 2000

Kaukonen, Olavi & Halmeaho, Matti: Yhteisellä asialla? Lehtien huumeikirjoittelu syksyllä 1996. Teoksessa: Jaatinen, Jaana & Kaukonen, Olavi & Warsell, Leena & Halmeaho, Matti & Ahtola, Raija: Huumeet ja kouluyhteisö. Tutkimuksia 91. Helsinki: Stakes, 1998

Kosonen, Pekka: Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot.

Helsinki: Gaudeamus, 1997

Lindesmith, Alfred: *Addiction and opiates*. Chicago: Aldine, 1968

Partanen, Juha & Metso, Leena: Suomen toinen huumeaalto. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 2, 143–149

Piispa, Matti: Sanomalehtien tarjoamat huumevies-tit. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 5, 463–470

Piispa, Matti: Alkoholiliberalismin suuri linja. *Tutkimus lehdistön alkoholipoliittisista kannanotoista*. Helsinki, UKK-Instituutti, 1991

Rantanen, Teemu: Lehtien huumekirjoittelu. Mihin on unohtunut sosiaalinen ja psykologinen näkökulma? *Alkoholipoliitiikka* 62 (1997): 3, 201–215

Rose, Nikolas: Eriarvoisuus ja valta hyvinvointival-tion jälkeen. Teoksessa: Eräsaari, Risto & Rahkonen, Keijo (toim.): *Hyvinvointivaltion tragedia*. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Gau-deamus, 1995

Simola, Anna: Huumaava lääke, lääkitsevä huume. Huume- ja narkomaniakäsitykset 1980-luvun alun Suomessa Dolorex-oikeudenkäynnin herättämän kes-kustelun heijastamina. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto 2002

ENGLISH SUMMARY

Pekka Hakkarainen & Jukka Törrönen: Drugs and change in the welfare state framework as reflected in newspaper editorials (Huumeet ja hyvinvointivaltio-lisen kehyksen muutos lehtien pääkirjoituksissa)

This article presents a comparative analysis of the treatment of the drug problem and drug policy issues in Finnish newspaper editorials across three periods, viz. 1966–1971, 1972–1985 and 1993–2000. The material for the first two periods was obtained through Alko Inc.'s library and information service, while the editorials published in the 1990s were drawn from the newspapers' own electronic archives.

The comparison is aimed at tracing the changes in the ways that drug policy issues are dealt with in the welfare state framework. This framework is understood in terms of a political rationality, a construct that problematises and makes understandable social problems in a certain way. More specifically, the concern is with the question of how drugs are historically seen as part of national welfare and what kinds of shifts there have been in the framing of drugs during the past 35 years. The article addresses these questions by looking at how drug-related editorials have dealt with 1) the role of the state in addressing the nation's external and internal drug threats, 2) the state's relationship to drug users, 3) the state's responsibility in developing the drug treatment system and 4) the role of experts in the social regulation of drug problems.

The analysis reveals three main shifts in the welfare state's drug policy rationality over the past 35 years.

First, there has been a shift from the closed nation to a global world. During the first drug wave of the 1960s Finland was categorised as a separate, isolated corner

Skretting, Astrid & Hakkarainen, Pekka & Laursen, Lau & Olsson, Børje: Reporting on drugs in Nordic newspapers. P. 109–122. In: Hakkarainen, Pekka & Laursen, Lau & Tigerstedt, Christoffer (eds.): *Discussing drugs and control policy*. Comparative studies on four Nordic countries. NAD publication 31. Helsinki: NAD, 1996

Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka: Puhujakuva. Enonsiaation rakenteet. Teoksessa: Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia*. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Helsinki: Gaudeamus, 1997

Törrönen, Jukka: Lehdistön huumeoliittinen ase-moituminen vuosina 1993–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (2002): 6, 523–538

Törrönen, Jukka: Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sociologia* 37 (2000): 3, 243–255

Uusitalo, Hannu: Pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot ja käytännöt. Teoksessa: Andersson, Jan Otto & Hautamäki, Antti & Jallinoja, Riitta & Niiniluoto, Ilkka & Uusitalo, Hannu (toim.): *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa*. Helsinki: WSOY, 1993.

beyond the reach of the world's trafficking routes, and the aim was to create a united national front in defence against the external enemy. In the 1990s, the enemy is both on the outside and in, and Finland is positioned as an integral part of global processes.

Secondly, there is evidence of a transition from the protection of deviant individuals and groups to the protection of the whole population. When drug use began to attract attention in the 1960s, it was categorised mainly as a problem for youths. The aim was to keep Finland clean above all by protecting the youth: this, it was hoped, could be achieved through police control, on the one hand, and education, on the other. In the 1990s drugs were no longer categorised solely as a youth problem, but the whole population is affected. The newspapers began to deconstruct the deviant label by arguing that drug users were ordinary Finnish youths who needed to be helped rather than isolated. The need for help and support was raised alongside the issue of protection (care and harm reduction). The shift in emphasis from deviance control to the development of treatment and care clearly illustrates the shift in the welfare state framework from paternalistic protection to clientism that underlines the individual's rights and clienthood.

Third, there has been a shift in the way that the actors in the drug problem are positioned. The control-oriented action programme that stressed the subject position of the police in the efforts to combat the first drug wave, was widely endorsed in the print press in the 1970s, even though there were other proposed positions in the newspapers in the 1960s. In the 1990s this model was called into question. The position take in the press was that it would no longer be possible to

fend off the second drug wave simply by means of control and policing. There were growing calls for prevention, treatment and harm reduction alongside criminal control. According to the predominant line of thinking in the editorials, the new action programme was to be based upon equal cooperation among control authorities and other actors. In this programme the concept of drug offender was broken down into the components of sellers and users. The subject position of the control authorities was defined above all through combatting drug trade. Drug users, by contrast, were to be integrated into society: responsibility for this was giv-

en to the welfare state's service system and to various community actors. In the division of labour among state authorities, this model implied a strengthening of the position of the service system in the field of drug policy.

There are also important continuities to be seen in the welfare state's drug policy rationality. Key among these is that related to the view of young people as the major group at risk that requires national protection. There has also been a strong emphasis in all three periods on collective welfare state responsibility.

KEY WORDS:

Drugs, welfare state, drug policy, newspapers, editorials, comparative analysis, Finland